

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Kristen Loid

**RELVALOA TAOTLEJA ELUVIISI JA KÄITUMISE
HINDAMISE ANALÜÜS**

Lõputöö

Juhendaja:

Hannes Haav, MA

Kaasjuhendaja:

Riita Proosa, MA

Tallinn 2023

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Politsei- ja Piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2023
Töö pealkiri eesti keeles: Relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamise analüüs	
Töö pealkiri võõrkeeles: Analysis of the assessment of the lifestyle and behavior of the applicant for a firearms permit	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö maht koos lisadega on 52 lk. Sisuline maht lõputöö siseseisust kuni võõrkeelse resümeeeni on 37 lk. Lõputöös on kasutatud 77 eesti-, inglise- ja soomekeelset allikat, mis on kõik korrektselt viidatud nii tekstisisiselt kui viidatud allikate loetelus.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada relvaloa taotlemise eluviisi ja käitumise hindamise kitsaskohti ja pakkuda välja parendusettepanekuid. Eesmärgist sõltuvalt püstitati uurimisküsimus, millega sooviti teada saada, kuidas tõhustada relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamist.</p> <p>Lõputöö koosneb kahest osast: teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetiline osa käsitleb relvalubade väljastamise protsessi teistes riikides ning võrreldakse Eesti seadusandlusega. Teoreetilises osas võrreldi nelja erineva riigi relvalubade väljastamise protsessi ning võrreldi saadud tulemusi viimases alapeatükis. Empiirilises osas kasutati kvalitatiivset empiirilist uuringut ning andmekogumismeetodina poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, mille käigus intervjueriti kümnet relvalubade ametnikku erinevatest prefektuuridest üle Eesti. Valimina kasutati mugavusvalimit. Lõputöös esitati kuus muudatusettepanekut.</p>	
Võtmesõnad: eluviisi ja käitumise hindamine, relvaluba, tervislik seisund	
Võõrkeelsed võtmesõnad: analysis of lifestyle and behaviour, firearms permit, health condition	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Töö autor: Kristen Loid	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas. Annan loa eemaldatud teabega töö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberkandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus.</p>	
Allkiri:	
Kaitsmisele lubatud Juhendaja: Hannes Haav	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kaasjuhendaja: Riita Proosa	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Kristian Jaani	Allkiri:

SISUKORD

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	8
1.1 USA	8
1.2 Inglismaa.....	11
1.3 Soome	15
1.4 Eesti	17
1.5 Võrdlus välisriikide ja Eesti relvaloa väljastamise korra vahel.....	20
2. EMPIIRILINE UURING.....	22
2.1 Lõputöö metoodika, valim ja kodeerimine	22
2.2 Ekspertintervjuude tulemused.....	24
2.3 Kokkuvõttev analüüs ja muudatusettepanekud.....	34
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY.....	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	41
TABELID JA JOONISED.....	49
LISA 1 Intervjuu küsimused.....	50
LISA 2 Kategooriate ja koodide nimekiri.....	51

SISSEJUHATUS

Vähemalt 18. aastasel isikul on Eesti Vabariigis võimalus taotleda relvaluba enese ja vara kaitseks, jahinduse või spordialaga tegelemiseks, kollektioneerimiseks ning ajaloolise- ja kultuurisündmuse etendamiseks, samuti kutsealal tegutsemiseks (Relvaseadus, 2001). Relva võib soetada endale isik, kes on Eesti Vabariigi kodanik või välismaalane, kellel on kehtiv Eesti elamisluba või kes elab Eestis elamisõiguse alusel. Lisaks tuleb iseteeninduskeskkonnas või teeninduses esitada esmaabikoolituse läbimist kinnitav tõend, jahitunnistus, kui taotletakse relva jahipidamiseks ning spordiorganisatsiooni liikmelisust kinnitav tõend, kui soovitakse relva spordialaga tegelemiseks. (Politsei- ja Piirivalveamet, 2023) Lisaks eelnevatele nõuetele on kohustatud relvaloa taotleja edastama Politsei- ja Piirivalveametile dokumendi perearsti poolt väljastatava tervisetõendi näol, millega kinnitatakse, et taotlejal puuduvad loa andmist välistavad tervisehäired (Vabariigi Valitsus, 2015).

Töö teema **aktuaalsust** rõhutavad viimastel aastatel Eestis sagenenud tulirelvadega seonduvad juhtumid. Rahvusvahelise uuringu korraldanud Small Arms Survey andemetel suri Eestis 2020. aastal vägivallakuritegude tagajärjel 50 inimest 100 000 inimese kohta, neist tulirelvaga seotud juhtumite läbi 5 inimest. Võrdluses näiteks Skandinaavia maadega (Taani, Norra, Rootsi, Soome) nähtub, et tulirelvasurmade koefitsentiarv (vt Tabel 1) on kõrgeim just Eestis. (Small Arms Survey, 2022) Lisaks ilmestab asjaolu fakt, et 2020. aastal pani 3,15% relvaluba omavatest isikutest Eesti Vabariigis toime süüteo või mitu süütegu (Siseministeerium, 2023).

Tabel 1. 2020. aasta vägivallakuriteod, kuritegude koefitsentiarvud, tulirelvade surmade arvud ning tulirelvasurmade koefitsentiarvud (Small Arms Survey, 2022; autori koostatud)

Riigid	2020. aasta vägivallakuriteod 100 000 inimese kohta	2020. aasta vägivallakuritegude koefitsentiarv	2020. aasta tulirelvasurmade arv	2020. tulirelvasurmade koefitsentiarv
Taani	66	1,1	10	0,2
Norra	37	0,7	5	0,1
Rootsi	149	1,5	29	0,3
Soome	109	2,0	14	0,3
Eesti	50	3,8	5	0,4

Seoses relvajuhtumitega kõitsid enim tähelepanu 2020. a. Lihulas aset leidnud tulistamisjuhtum, mille toimepanijale oli PPA väljastanud relvaloa 2018. aastal. Menetluse käigus leiti, et Mikk Tarraste (edaspidi M.T) põhjustas oma tegevusega kahe inimese surma, vigastas viit inimest, sealhulgas kahte alaealist last. Lisaks ohustas ta oma ohtliku sõiduviisi ja tegevusega mitmeid teisi isikuid, sealhulgas politseiametnikke ning tekitas varalist kahju ettevõtete ja eraisikute varale (M.T. kriminaalasi karistusseadustiku § 114 lg 1 p 2, 3, 6 ja § 418 lg 1 järgi, 2022). Sarnaselt ohtlik juhtum tulirelvaga toimus 2021. aastal Pärnus, kus vaimse tervise häirega meesterahvas tulistas oma kodutänaval valimatult inimeste suunas. Keegi antud sündmuses viga ei saanud, kuid asjatundjate sõnade kohaselt oli olukord ülimalt ohtlik. Seoses suuremate tulirelvajuhtumitega saab välja tuua ka sündmuse Kaitseministeeriumi hoones, kuhu 2011. aasta augustis tungis tulirelva ähvardusel radikaliseerinud vaadetega Karen Drambjan, kes haavas kahte politseiametnikku ning kes suri tulevahetuses politsei vastu (Tammai, 2011; Limbak, 2017, lk 5). Varasemalt samal aastal sai politsei väljakutse alkoholijoobes isiku kohta, kes liigub Tallinnas ringi ning kes võib olla relvastatud – isikuks oli osutunud Karen Trambjan (joove 0,35mg/l kohta), kes omas relvaluba alates 2008. aasta suvest ning relv, mis antud hetkel tema valdusest leiti, oli tema isiklik (Ranne, 2011, lk 12). Sündmust ilmestab asjaolu, et relva sai isik hiljem enda valdusesse tagasi (Ranne, 2011, lk 12). Kõigest 20 päeva enne Kaitseministeeriumi juhtumit toimus Norras sarnane, kuid ohvriterohkem juhtum, kus samuti radikaliseerinud vaadetega Anders Behring Breivik tappis Utøya saarel 69 inimest. Sellest hoolimata oli Breivik saanud enda käsutusse relva riigis, kus relvaomaniku staatuse saamiseks tuleb omada mõjuvat põhjust ja saada luba valitsuselt. (Masters, 2021; Salomonsen, 2015, p. 249)

Lõputöö teema **uudsust** rõhutavad faktid, et eluviisi ja käitumise hindamist relvaloa taotlemisel ei ole varem Eestis lõputöö teemana uuritud ja selle kohta puuduvad ka asjakohased arengukavad. Tulenevalt sellest on teema käsitlemine ning selle rõhutamine oluline. Teemaga kaudselt seotud varasemad uurimused on keskendunud relvaloa taotlemise-, soetamise- ja kaalutusõiguse rakendamise protsessile ning tsiviilrelva omandamise kohta (Pappel, 2013; Raamat, 2012). 2007. aastal koostas Janek Pedask lõputöö pealkirjaga „Tulirelv enese ja vara kaitse vahendina“, mille raames intervjueris ka relvalubade ametnikke, kuid eluviisi ja käitumise kohta küsimusi ei esitatud (Pedask, 2007). Konkreetselt eluviisi ja käitumise hindamist, mida teostab relvalubade ametnik (edaspidi menetleja) koostöös perearstide ja muude eriarstidega, piirkonnapolitseinike ja teiste ametiasutuste- ja ametnikega, ei ole

varasemad autorid uurinud. Tulenevalt tulirelvajuhtumite statistikast (vt Tabel 1), leiab autor, et suuremat tähelepanu on vaja pöörata relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamisele, kuna ka eelnevalt välja toodud ja suuremat meediakajastust saanud relvajuhtumid Eestis ja Norras (M.T. kriminaalasi karistusseadustiku § 114 lg 1 p 2, 3, 6 ja § 418 lg 1 järgi, 2022; Tammai, 2011; Limbak, 2017, lk 5; Masters, 2021; Salomonsen, 2015, p. 249) on toime pandud inimeste poolt, kelle vaimne tervis ei olnud vastav relvaluba ja relva omama.

Lõputöö **uurimisprobleem** on püstitatud küsimusena: Kuidas tõhustada relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamist?

Lähtuvalt uurimisprobleemist on esitatud **neli uurimisküsimust**:

1. Milline on rahvusvaheline praktika relvaloa taotlemisel?
2. Milliseid tõendeid kogutakse relvaloa taotlejalt Eesti Vabariigis?
3. Mis on relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamise protsessi tugevused ja nõrkused?
4. Kuidas on võimalik muuta relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamist optimaalsemaks?

Lõputöö **eesmärgiks** on välja selgitada relvaloa taotlemise eluviisi ja käitumise hindamise kitsaskohti ja pakkuda välja parendusettepanekuid.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks on püstitatud **kolm uurimisülesannet**:

1. Analüüsida teaduskirjanduse põhjal, millistel alustel väljastatakse välisriikides relvalube.
2. Võrrelda välisriikide relvalubade väljastamise korda Eesti seadusandlusega
3. Sünteesida teoreetilist käsitlust intervjueeritavate vastustega, analüüsida intervjueeritavate vastuseid ja teha parendusettepanekuid.

Eesmärgi täitmiseks viiakse läbi **empüüriline kvalitatiivne** uuring (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 155). Andmekogumismeetodina kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, p. 165, 212), mis viiakse läbi nii silmast-silma intervjuudena kui kaugintervjuudena. Sel viisil on võimalik vestluse käigus küsida intervjueeritavalt lisaküsimusi ning vajadusel suunata intervjuu üldist käiku (Cropley, 2023). Intervjuud viiakse läbi kõigi nelja Eestis asuva prefektuuri lubadegruppide ametnikega. Intervjuud viiakse läbi paarisintervjuudena ning

intervjueeritavatelt saadud vastuseid analüüsitakse kvalitatiivse sisuanalüüsi abil (Kalmus, *et al.*, 2015). Lõputöö valim moodustati mugavusvalimi abil.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis uuritakse, kuidas väljastatakse välisriikides relvalube ning millistel asjaoludel seda väljastatakse või jäetakse väljastamata. Veel uuritakse, kuidas toimub Eestis relvalubade väljastamine ning võrreldakse seda välisriikide väljastamiskorraga. Teises peatükis esitletakse empiirilise uuringu tulemusi ning tehakse järeldusi ja ettepanekuid.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Alljärgnevalt on toodud lisaks Eestile välja kolme USA osariigi ning kahe riigi relvalubade väljastamistingimused. USA alapeatükis on tehtud ülevaade Texase, New Yorki ja California osariikidest. Valituks osutusid eelnevalt mainitud osariigid erinevuste tõttu relvalubade väljastamistingimuste osas, mille kohta on võimalik pikemalt tutvuda peatükis 1.1. Riikidest osutusid valituks Inglismaa ja Soome (peatükid 1.2 ja 1.3), kuna antud riikide kohta on internetis võimalik leida enim infot ning mõlemad riigid väljastavad relvalube Eestiga sarnaselt. Seetõttu on võimalik lõputöös leitavaid erinevusi kolme riigi vahel hinnata ning võimalusel esitada tulemustes ja muudatusettepanekutes uuenduslikke tulemeid. Lisaks Euroopa riikidele annab USA lisandväärtust omanäoliste seaduste pinnalt.

1.1 USA

Ameerika Meditsiinilise Ühingu poolt läbiviidud uuringus leiti, et 2016. aastal suri ülemaailmselt tulirelvajuhtumi tagajärjel umbkaudu 251 000 inimest (Naghavi, 2018). Riikliku Perekonnasündmuste süsteemi poolt nenditi, et 2016. aasta jooksul suri Ameerikas 38 658 inimest tulirelvaga seotud juhtumites, nendest 22 938 juhul oli isik sooritanud enesetapu ja 14 415 juhul suri inimene tulirelvaga seotud sündmusel kellegi teise kätte läbi (National Vital Statistics System, 2018, p. 12, 35). Hill, *et al.*, (2020, p. 2121) toovad välja fakti, et USA-s on iga 100 elaniku kohta 120 relva, mis on suhtearvu poolest maailmas esikohal. Teisel kohal on Jeemen, kellel on 100 elaniku kohta 60 relva (Hill, *et al.*, 2020, p 2121). Põhjuseks, miks ameeriklastel selline kogus relvi erakasutuses on, tuuakse välja, et neid kasutatakse enamasti enda kaitseks, oma tervise kaitsmiseks ning endale kuuluvate väärtuslike esemete kaitsmiseks (Hill, *et al.*, 2020, p 2121; Hill, *et al.*, 2019). Samas leiab Cooper (2017, p. 103), et tavakodanikel puudub vajadus kaasas kanda endaga tulirelva, millega ennast kaitsta, välja arvatud kellegi kolmanda kaitseks või küttemiseks. Samuti toob Cooper (2017, p. 103) välja, et relvadega seotud seaduses (inglise keeles „*Second Amendment to the United States Constitution*“, eesti keeles „Ameerika Ühendriikide põhiseaduse teine parandus“) on vaja teha muudatusi ning kindlasti peab see olema reglementeeritud ning ajakohane, nagu kõik teisedki seadused ja õigused. Lisaks

leidsid Lu & Temple (2020, p. 333), et 30% täiskasvanud ameeriklastest omab kodus relva ning 57% neist on tunnistanud, et on kandnud seda ka väljas olles, omamata selleks luba.

Kopel (2016, p. 306) nendib, et relva soetamiseks tuleb täita küsimustik, milles on 36 küsimust. Küsimustiku on koostanud Ameerika Alkoholi, Tubaka, Tulirelvade ja Lõhkeainete Büroo. Samuti lisab Kopel (2016, p. 306), et relva edasimüüja peab omama föderaalset tulirelvade litsentsi (Federal Firearms License), mis on kirjas USA relvadega seotud seaduses (Cooper, 2017, p. 103) . Mueller & Frandsen (2017, p. 2) ja Kopel (2016, p. 307) väidavad, et mõnes USA osariigis on isikul keelatud osta tulirelva, kui tal on kriminaalne taust, juhtinud sõidukit alkoholijoobes, põdenud mentaalset haigust, isikud, kes on sisserännanud ning ei oma USA kodakondsust ning need, kes on USA kodakondsusest lahti öelnud.

Kuna iga USA osariik on omaette piirkond, siis toimub ka seadusandlus erinevalt. Ühtset seadusemõistmist piiritleb USA kuulumine Anglo-Ameerika õigusruumi, kus igat vaidlust ja konflikti lahendavad kohtunikud seaduste puudulikkuse esinemisel varasemate kohtulahendite (pretsedentide) põhjal (Ojavee, 2016, lk 7). Autor leiab, et USA relvakultuur on tihedalt seotud seal elava rahvastikuga ja ümbritseva keskkonnaga. Näiteks võib tuua Texase osariigi, mis asub Põhja-Ameerika lõunaosas. Sealses osariigis on võimalik taotleda relvaluba, kui ka lihtsalt soetamislubas. Soetamisloa puhul ei ole vaja relvapoe müüjale esitada relvaluba, piisab sellest, kui täita taotlus ning läbida taustakontroll. Samuti peab olema 21 aastat vana, esitama tõendi vaimse tervise korrasoleku kohta ning informatsiooni alkoholi ja narkootiliste ainete tarvitamise kohta. Selle tõestuseks, et vajalikud protsessid ning nõuded on täidetud, väljastatakse relvaostjale „relvakandmise luba“ (*License to Carry*), mis on mõõtmetelt ja materjalilt sarnane Eesti kodaniku isikutunnistusega ehk ID-kaardiga. (Texas Department of Public Safety Austin, 2021) Alates 1. septembrist 2021 muudeti Texase osariigis seadust ning nüüdsest ei ole isikul, kes tänapäeval relva kannab, enam kohustust eelnevalt mainitud luba kaasas kanda (Texas State Law Library, 2021).

Seevastu Fortunato (2015, p. 1078) leidis, et California osariigis, mis asub Põhja-Ameerika lääneosas, on kehtestatud riigi ühed kõige karmimad relvaseadused, võttes aluseks relvamüügi ranguse, omamise ja kasutamise tunnused. Relva saamiseks tuleb esmalt olla 21-aastane (erandiga 18-aastane) ning endale teha relva ohutussertifikaat (inglise keeles *Firearm Safety Certificate*), mille raames tuleb sooritada test, milles on 30 küsimust, millest omakorda 23 tuleb

vastata õigesti. Testi läbikukkumisel saab seda uuesti teha 24 tunni pärast. (California Legislative Information, 2021a) Hiljem relvapoos relva ostes tuleb täita ostu-müügileping omaniku ja relvaostja vahel (inglise keeles *Dealer Record of Sale*), mis saadetakse elektrooniliselt edasi justiitsministeeriumisse (inglise keeles *Department of Justice*) (California Legislative Information, 2021c; Stephenson, 2018). Enne relva kättesaamist tuleb oodata 10 päeva, mil toimub relvaostja taustakontroll erinevate organisatsioonide poolt (sealhulgas ka Föderaalne Juurdlusbüroo poolt, inglise keeles *FBI*), veendumaks, et isikul poleks varasemalt olnud probleeme seaduste rikkumisega (Stephenson, 2018; California Legislative Information, 2021b). Lisaks relvale peab taotleja tagama ka selle, et relval oleks olemas seif, mis vastaks relva hoidmisnõuetele (California Legislative Information, 2021d). Kui isik läbib taustakontrolli, on relvapoel müüjal õigus väljastada relvaostjale talle varasemalt välja valitud relv.

New Yorgis, mis asub Põhja-Ameerika idaosas, kehtivad samuti karmid (Giffords, 2021) relvaseadused. Jacobs & Fuhr (2016, p. 1338) on oma artiklis välja toonud, et kõik isikud, kel soovivad omale relva soetada, peavad selleks omama relvaluba ning relva loata omamine on New Yorgis kriminaalkuritegu. New Yorgi osariigi ametlikult kodulehelt võib leida info selle kohta, kuidas taotleda relvaluba. Selleks peab olema vähemalt 21-aastane, New Yorgi osariigi kodanik, varasemalt karistamata, hea moraaliga ning omama head põhjust, miks relvaluba taotletakse (New York State, 2021). Lisaks tuleb kirja panna peale regulaarsete isikuandmete veel enesekirjeldus, varasemad rikkumised, andmed enda vaimse tervise kohta ning vähemalt kahe inimese soovituskirjad (New York State, 2021). Fisher *et al.* (2015, p. 337) sõnul peab taotleja esitama New Yorgi osariigis relvaloa saamiseks mentaalset eluviisi hindava originaaldokumendi, kus on üksikasjalikult kirjas taotleja psühhiaatriline ajalugu, mis ei tohi olla väljastatud hiljem kui 90 päeva taotluse esitamisest. Fisher *et al.*, (2015, p. 335) viitab ka sellele, et mitmed osariigid tuginevad isiku relvaloa taastamise protsessis arsti hinnangutele, kuid on ka selliseid osariike, kes taastavad isiku relvaloa ilma arsti või vaimse tervise spetsialisti hinnanguta. Lisaks toob DePalo (2013, p. 884) välja, et relvaloa taotlejalt (edaspidi taotleja) võetakse sõrmejäljed ning neid kontrollitakse nii osariigi kui riigi tasemel, et tagada seaduslikkus ning välistada relvaloa väljastamine eelnevalt karistatud isikule. DePalo (2013, p. 884) lisab, et kui isik ei suuda ära tõendada põhjust, miks tal relvaluba vaja on, ei ole kohustatud relvaloa litsentse väljastav ametnik seda talle väljastama. Kopel (2016, p. 309) sedastas, et kuigi

New Yorgis kehtiva seadusandluse poolest pole kirjas, et isik peab tõestama relva omamisvajadust, kehtestati New Yorgi politseijaoskonnas sellegipoolest säärane nõue.

Ajavahemikus 2010-2019 toimus USA-s 47 massitulistamist, milles hukkus kokku 482 inimest (Frey & Kirk, 2021). Cole (2016, p. 5) on öelnud, et tema arvates tuleks koheselt rakendada seadus, mis keelaks osta ning müüa suure mahutavusega laskemoonasalvesid ning relvadele seataks senisest rangemad müügingimused, kuna minevikus on selletõttu toimunud mitmeid massitulistamisi. Johnson'i (2017, pp. 228) sõnul arvasid skeptikud, et mida rohkem relvi on mitteametnike ehk litsenseeritud relvakandjate (teisisõnu tavakodanike) valduses, seda suurem on võimalus, et toimuda võivad fataalsed relvajuhtumid olematute tülide tõttu. Tänapäeval, jälgides meediakanaleid ja välismaa uudiseid, ei ole antud väide kinnitust leidnud, samuti leidsid ka kriitikud, et selliseid juhtumeid ei ole aset leidnud (Johnson, 2017, pp. 228). Samuti ei leia kõlapinda ka asjaolu, et Texasel või mõnes muus osariigis, kus relvaluba relvaostul kohustuslik pole, toimuks rohkem massitulistamisi või relvaga seotud juhtumeid, kui mujal osariikides (Gun Violence Archive, 2021).

1.2 Inglismaa

Inglismaal peab relvaloa taotleja läbima sobivuskontrolli, et tagada ohutus endale ja teistele (Government of United Kingdom, 2021). Sobivuse kontrolli kuuluvad taustauuring, meditsiinilise tausta uuring ning vajadusel lisauuringud- ja ülevaatused, samuti riskianalüüs, kus käsitletakse infot, mida on isiku kohta avalikult saadaval. Tulirelvade luba kehtib Inglismaal viis aastat. (Home Office, 2021) Taustauuring tehakse kõigile, kes omavad relvaluba või on seda uuendama asunud, välja arvatud juhul, kui sarnane kontroll on teostatud viimase 6 kuu jooksul. Isikuid kontrollitakse nii kohalikes kui ka rahvusvahelistes politsei andmebaasides. Kui taustauuringut ei ole mingil põhjusel võimalik teostada, tuleks taotlejale loa väljastamisest keelduda (Home Office, 2021).

Kodukülastus tehakse isikule, kes taotleb relvaluba esmakordselt. Seda teostab politseiametnik, kes hindab turvameetmeid ning vestleb relvaloa omanikuga asjakohaste temade osas. Bryant & Arditti (2019, p. 208-209) viisid läbi poolstruktureeritud intervjuud Inglismaa relvade uurimise ametnikega, kes töötavad Londonis. Ametnike sõnade kohaselt on neil väga raske

hinnata taotleja võimekust omada relvaluba, kui nad ei ole näinud taotleja elukohta, kuna kodu korrasolek mängib suurt rolli taotleja eluviisi hindamise juures. Samuti märkisid ametnikud, et peavad kodukülastust üheks kõige tähtsamaks aspektiks riskihindamisel. (Bryant & Arditti, 2019, p. 208-209)

Samuti tuleb politseiametnikul vestelda teiste majas elavate isikutega ning teha asjakohaseid märkuseid relvaloa omaniku kohta. Kui isik taotleb relvaloa pikendamist, siis eelnevalt mainitud kodukülastuse võib asendada näiteks telefonivestlusega või e-kirjaga. Kõik kodukülastused ning järelvisiidid tuleb kooskõlastada politseiametniku ja relvaloa omaniku vahel. Küll aga on lubatud teha pistelisi kontrole, millest relvaloa omanikku ette ei teavitata. Neid korraldatakse juhul, kui politseile saabub informatsiooni, et relvaloa omanik võib kujutada ohtu endale või teistele isikutele. Etteteatamata külastus plaanitakse tavaliselt päevasesse aega, kui ei ole vastupidist nõuet esitatud kontrollijatele. Etteteatamata külastuse korral on politseil õigus siseneda eluruumidesse omaniku tahtvastaselt, kuid paljudel olukordadel seda ei kasutata. Relvaloa omanikul on samuti õigus küsida, miks toimub tulirelvakontroll etteteatamata ning politseiametnikud on kohustatud isikule seda selgitama. (Home Office, 2021)

Esmakordne taotleja on kohustatud esitama kaks soovituskirja. Soovituskirja kirjutaja (Home Office, 2021):

- peab olema Inglismaa alaline elanik;
- tunneb taotlejat vähemalt kaks aastat personaalselt;
- ei ole seotud taotleja perekonnaga ega tohi olla suguluses taotlejaga;
- ei või olla politseiametnik ega tulirelvade müüja.

Kui politseiametnik leiab, et soovituskirja kirjutaja ei ole olnud taotleja suhtes aus või muud moodi objektiivne, on õigus soovituskirja tühistada ning taotleja peab leidma uue isiku, kes kirjutaks uue soovituskirja. Kahest soovituskirja kirjutajast vähemalt ühega peab politseiametnik suhtlema, olenevalt võimalusest, kas silmast-silma või telefoni/e-kirja teel. Vestluse käigus esitab ametnik erinevaid küsimusi taotleja kohta, tema eluviisi ning käitumise kohta ning lubatud on ka küsida, kas konkreetne isik on pädev omama relvaluba. Samuti soovitatakse soovituskirja kirjutajal anda viivitamatult politseile teada, kui märgatakse ebatavalist käitumist taotleja poolt. (Home Office, 2021)

Politseil, kui relvaluba väljastaval organisatsioonil, on vaja taotleja tervisliku seisundi ja ravikuuride kohta informatsiooni, ilma milleta ei ole võimalik taotlejale relvaluba väljastada. Meditsiiniandmete asja- ja ajakohasuse tagamiseks teeb Inglismaa politsei päringu perearstile (Clearcheck, 2022). Kuna perearst ei vastuta selle eest, kas luba taotlejale väljastatakse või mitte, siis ei ole tema pädevuses sellekohast otsust ka langetada. Taotleja tervisliku seisundi kohta tekkivad küsimused tuleb politseiametnikul kindlasti läbi arutada perearstiga. Kui taotleja perearst ei soovi politseiametnikule taotleja kohta käivat meditsiinilist infot jagada, ei ole võimalik ka taotlejale luba väljastada. Sel juhul soovitatakse relvaluba taotleval isikul vahetada perearsti, kes oleks nõus jagama eelnevalt mainitud informatsiooni. Kui taotlejal puudub perearst, ei vasta taotleja kriteeriumitele ning talle ei väljastata relvaluba. (Home Office, 2021) Mortimer (2020, p. 44-45) sõnul kardavad relvaloa omanikud välja näidata erinevaid vaimset tervist hälbivaid käitumisviise, kuna kardetakse, et selletõttu võidakse ilma jääda oma hetkel kehtivast relvaloast.

Järgnevalt tuuakse välja tervislikud häired, mille tagajärjel isikule relvaluba ei väljastata (Home Office, 2021):

- posttraumaatiline stress;
- enesetapumõtted/enesetapukatse;
- depressioon/ärevushäired;
- dementsus;
- maania/bipolaarne häire/psühhootiline käitumine;
- isiksusehäire;
- neuroloogiline häire (näiteks Parkinsoni tõbi, epilepsia);
- alkoholi või narkootikumide sõltuvus.

Kui politseiametnikul on alust arvata, et läbiviidud testid ja uuringud ei täida püstitatud eesmärki, on politseiametnikul õigus (Home Office, 2021):

- pöörduda teiste organisatsioonide, eriarstide või kriminaalhooldaja poole;
- pöörduda muude litsentse väljastavate ametkondade poole;
- nõuda narkootiliste ainete või alkoholitesti tegemist;
- pöörduda krediidi- või finantskontrolli poole;

- koguda informatsiooni sotsiaalmeediast.

Väga tõsiselt võetakse pere- ja koduvägivallaga seotud täiendavaid kontrolle. Sel juhul tuleb vestelda isikuga, kes on antud situatsioonis olnud kannatanu, kohaldades diskreetsuse nõuet. Selleks peab olema politseiametnik läbinud ka eraldi koolituse, kuidas antud situatsioonis kannatanuga vestelda. Kannatanu otsus, kas taotleja peaks saama relvaloa või mitte, on väga suure väärtusega ning see info tuleks politseiametnikul menetlejale kindlasti edasi anda. (Home Office, 2021)

Hindamise faasis, kus tõendite kogumise periood on lõppenud ning hakatakse langetama otsust, peab politseiametnik hindama järgmiseid tegureid (Home Office, 2021):

- kogutud asitõendite ja muude tõendite tugevust;
- kaua aega on möödas politsei sekkumist vajanud juhtumist;
- juhtumi korduvust või käitumismustrit.

Eelnevaid punkte kinnitavad ka Bryant ja Arditti (2019, p. 211), kes toovad välja, et põhilisteks hindamisteguriteks on taotlusvorm, kuhu taotleja on kirja pannud vormil nõutavad andmed, politseiandmebaaside kontroll, meditsiiniline kontroll, koduvisiit ja vajadusel intervjuu. Intervjuu leidis aset seljuhul, kui taotleja sõnad või esitatud dokumendid ja ametnike poolt kogutud tõendid ei läinud kokku ning vaja oli esitada taotlejale lisaküsimusi. Peale tõendite hindamist tuleb ametnikel võtta vastu otsus, kas väljastada taotlejale relvaluba või mitte.

Kõik juhtumid, ka need, mis on karistusregistrist kustutatud, tuleb politseiametnikul üle vaadata ning hinnata konkreetse karistuse raskusastet. Mõnede juhtumite puhul on politseiametnikul õigus loa taotlus koheselt tühistada, näiteks kui taotleja on kuulunud organiseeritud kuritegelikku ühendusse või toime pannud seksuaalkuriteo. Erandina võib kaaluda taotlejale relvaloa väljastamist, kui taotleja suudab tõestada, et ta ei kujuta endast enam teistele isikutele ega endale ohtu. Tõenditeks on seljuhul näiteks tõend rehabilitatsioonist või pikk stabiilsuseperiood, kus isik ei ole sooritanud ühtegi väär- ega kuritegu. Väiksemate kuritegude puhul, näiteks kiiruse ületamine, ei ole taotluse tagasilükkamine piisav põhjus. Käitumismustrit tuleb kontrollida juhtudel, kui on võimalik, et see võib tulevikus korduda, näiteks alkoholi liigtarvitamine või suhte purunemine. (Home Office, 2021)

1.3 Soome

Soome siseministeriumi andmete kohaselt on Soome Vabariigis üle 1,5 miljoni litsenseeritud relva ja üle 600 000 relvaloaoomaniku (Sisäministeriö, 2022). Võrdluseks, 12. aprilli 2022 seisuga elab Soomes 5 599 632 inimest (Countrymeters, 2022), mis tähendab, et peaaegu 11% Soome elanikkonnast omavad relvaluba ehk iga üheksas Soome kodanik omab relvaluba. Small Arms Survey poolt 2017. aastal tehtud uuringu kohaselt platseerus Soome maailmas 8. kohale tabelis, mis määrab ära tsiviilrelvade arvu elanike kohta. Soomes oli antud näitaja 32,4 relva 100 elaniku kohta (Small Arms Survey, 2017).

Soome relvaseaduse § 2 kohaselt on tulirelv seade, mis võimaldab tulistada kuule, haavleid või muid mürske püssirohu-, detonatsiooni-, või plahvatusrõhu abiga (Finlex, 1998). Taotleja peab Soome Tulirelvaseaduse § 45 kohaselt olema vähemalt 18-aastane isik. Relvaloataotlus on võimalik edastada politseile nii elektrooniliselt kui kohapeal. (Hämäläinen, 2018, lk 17; Suomi, 2020). Taotlusesse on kohustuslik lisada isikutunnistus või pass. Teiseks tuleb esitada alus tulirelva taotlemiseks ja sellega kaasnevad dokumendid. Täpsemalt ei ole Soome politsei veebileht välja toonud, millised dokumendid tuleks alusega seoses veel esitada. Kolmandaks tuleb esitada kas militaarpass, tsiviilteenistuse tunnistus, tunnistus, mis kinnitab, et taotleja on läbinud ajateenistuse või tõend, mis näitab, et taotleja on ajateenistusest vabastatud. Viimaks tuleb esitada dokument, mis näitab, millisel eesmärgil tulirelva taotletakse. (Poliisi, 2022) Seejärel kontrollitakse taotleja poolt edastatud andmed lubadeametniku poolt, kontrollitakse politsei halduses olevaid registreid ning langetatakse otsus, kas isik kutsutakse jaoskonda intervjuule või mitte (Hämäläinen, 2018, lk 28-29). Intervjuule kutsutakse isik juhul kui (Hämäläinen, 2018, lk 28; Poliisi, 2022):

- isik taotleb esmakordselt relvaluba;
- eelmise loa aegumisest on möödunud vähemalt 10 aastat;
- isik on taotleja eestkostja ning taotleja on vanuses 15-17;
- taotleja poolt esitatud dokumentidest jääb isiku profiili koostamisel informatsiooni puudu.

Intervjuul küsib lubadeametnik taotlejalt küsimusi, millele ta eelneva informatsiooni põhjal selget vastust ei saanud. Eluviisi ja käitumise hindamiseks esitatakse küsimusi seoses

alkoholiga, terviseprobleemidega, elustiili kohta ning näiteks ka tulevikuplaanide kohta. Vajadusel küsitakse taotleja kohta lisainformatsiooni ka tema arsti käest, kes saab meditsiiniliste andmete põhjal tunnistada taotleja sobimatuks relvaloa saamisel, kuid selle otsuse võib taotleja edasi kaevata. (Hämäläinen, 2018, lk 10, 14) Tavaliselt intervjuerib taotlejat üks lubadeametnik ning see võtab maksimaalselt aega 30 minutit. Intervjuerimiseks puudub Soome Vabariigis konkreetne dokument, seega viiakse vestlus politseiametnike ehk intervjuerijate poolt läbi vabas vormis. (Hämäläinen, 2018, lk 31)

Soome Sotsiaal- ja Terviseministeeriumi poolt 2008. aastal välja antud juhendi kohaselt viiakse taotleja kohta läbi terviseuuring enne kui taotlejale väljastatakse tervisetõend. Tervisetõendi näol on tegemist A4 või A5 formaadis paberiga, millel on taotleja isikuandmed, tehtud uuringuid ning nendega seonduv informatsioon ning arsti hinnang taotleja vaimsele seisundile. Tõendi lõpus on arsti kommentaar, kas taotlejal, tulenevalt uuringutest, on mõni psühhiaatriline haigus või vaimne kõrvalekalle, mis ei lubaks tal relvaluba taotleda. Väheste andmete korral võib arst oma seisukoha määramata jätta. Juhendi kohaselt on arst kohustatud kontrollima isikut ühe kontrollvisiidi jooksul. Samas tuuakse juhendis välja ka see, et tegelikkuses ei ole võimalik isikut kontrollida ainult ühe kontrollvisiidi jooksul. Juhendis tuuakse välja mitmed protseduurid, mida teha tuleks, kuid tulenevalt arstikeskuste võimekusest ei ole see võimalik. Ka võib tekkida olukord, kus arstil ei ole ligipääsu taotleja varasematele patsiendidokumentidele. (Sotsiaali- ja terveysministeriö, 2008) Järgnevalt tuuakse välja ka mõned näited protseduuridest, mida juhendi põhjal tuleks taotleja puhul sooritada (Sotsiaali- ja terveysministeriö, 2008):

- narkootiliste ainete tarvitamise testid;
- psühhiaatri konsultatsioonid;
- vaimse tervise usaldusväärse uuring.

Samas juhendis väidetakse veel, et isegi põhjalik uuring ei tagaks olukorda, kus isik ei võiks tulevikus vaimse tervise kontrollist tulenemata kvalifitseeruda pädevaks relvaomanikuks (Sotsiaali- ja terveysministeriö, 2008).

1.4 Eesti

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt, kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet (vt täies mahus tööd).

1.5 Võrdlus välisriikide ja Eesti relvaloa väljastamise korra vahel

Eelpool toodud andmete põhjal saab tõdeda, et erinevad (osa)riigid väljastavad relvalube erinevate andmete, uuringute ja seisukohtade põhjal. Näiteks ei ole nõutud Texase osariigis relvaloa omamise põhjust ega relvaluba (lk 9). Seevastu Eesti seadusandluse kohaselt saab taotleja relva endale ainult otstarve olemasolul ning samuti on vajalik relvaluba (lk 4, lk 17). Inglismaal ei ole taotlejalt nõutud teooriaeksami ega laskeeksami sooritamist (lk 11-14). Eestis tuleb enne laskeksamile saamist sooritada positiivsele tulemusele teooriaksam kui ka lasketest (lk 19). Seevastu Soomega võrreldes ei viida Eestis relvaloa esmaste taotlejatega läbi intervjuud (lk 15-16, lk 17-19).

Tabel 2. Relvaloa väljastamisprotsesside nõuded eririikides (California Legislative Information, 2021b; California Legislative Information, 2021e; Home Office, 2021; Hämäläinen, 2018, lk 31-32; Poliisi, 2022; Politsei- ja Piirivalveamet, 2021a; Siseminister, 2015; Texas Department of Public Safety Austin, 2021; autori koostatud).

	Riigid				
Taotlemise protsess	USA (Texase osariik)	USA (California osariik)	Inglismaa	Soome	Eesti
Meditsiinilise info nõue	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Relvaloa omamise põhjus	Ei	Ei	Jah	Jah	Jah
Taustakontrolli läbiviimine	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
Kodukülastus, suhtlemine naabritega	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah
Teooriaeksami läbimine	Jah	Jah	Ei	Ei	Jah
Laskeeksami läbimine	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah

Antud tabel võtab kokku töös kirjeldatud kolme riigi ja kahe osariigi erinevad kriteeriumid, mis on vajalikud relvaloa väljastamiseks. Autor leiab, et kuna USA-s elab hetkel umbes 334 miljonit inimest (Worldometer, 2022), kellest Texas elab peaaegu 30 miljonit (PopulationU, 2021), siis ei pruugigi olla reaalne, et kohalik politsei jõuaks kontrollida iga taotleja kodu, suhelda naabritega või kontrollida pere- või lähisuhtevägivallaga seotud probleeme. 2020. aasta lõpuseisuga oli Texase valitsuse andmetel väljastatud rohkem kui 1,6 miljonit relvaloalitsentsi (Texas Department of Public Safety, 2020). 1,6 miljoni relvalitsentsi omaniku kontrollimine aastas vähemalt korra on selgelt liiga palju ning võtab suures koguses ressursi, mida oleks võimalik objektiivsemalt kasutada teistes valdkondades. Kui läheneda asjale matemaatiliselt, siis selgub, et iga 20. texaslane omab relvaloalitsentsi. Eestis seevastu elab 2023. aasta 1. jaanuari seisuga 1 357 739 inimest (Statistikaamet, 2023) ning PPA-le tehtud teabenõudest selgub, et 31. märtsi 2023 seisuga omab Eesti Vabariigis kehtivat relvaluba 25 504 inimest (Salvet, 2023). Seega on Eestis protsentuaalselt umbes iga 50. inimene relvaloa omanik. Kontrollides uurimustööd (Hämäläinen, 2018) ning Soome politsei veebilehte (Poliisi, 2022), selgub, et Soomes ei kohaldata teooria- ja laskeeksami taotleja suhtes. Kuid toetudes eelnevalt saadud andmetele Soome kohta, et tegemist on maailmas kaheksanda riigiga relvaomanike ja relvade suhtearvu poolest (lk 15), siis on see ka arusaadav.

2. EMPIIRILINE UURING

2.1 Lõputöö metoodika, valim ja kodeerimine

Lõputöö raames viidi läbi kvalitatiivne empiiriline uuring. Kvalitatiivse uuringu põhjal saab uurija läbi viia uurimistoimingu (antud juhul intervjuud), eesmärgiga koguda teavet konkreetse teema kohta, olles kogu protsessi vältel avatud ning uurida nähtust sügavuti, tänu millele on hiljem võimalik seda üksikasjalikult analüüsida (Denzin & Lincoln, 2005, p 3; Johnson & Christensen, 2008, p. 34). Antud lõputöö eesmärgiks on välja selgitada relvaloa taotlemise eluviisi ja käitumise hindamise kitsaskohti ja pakkuda välja parendusettepanekuid. Menetlejaid intervjuerides on võimalik komplekteerida sisukas infoallikas, mida on võimalik kasutada ka mujal, kui ainult lõputöö siseselt, näiteks arengukavades ja strateegiate loomisel.

Andmekogumismeetodina kasutatakse poolstruktureeritud eksperintervjuusid (Flick, 2009, p. 165). Poolstruktureeritud intervjuu käigus on intervjuerijal võimalik intervjuu kulgu vajadusel võtmekohtadesse suunata, samal ajal jäädes teemaraamistikku. Sageli alustatakse intervjuud üldistava küsimusega konkreetse teema kohta, mille järel on teema põhiprobleemini sobilik edasi suunduda. (Cropley, 2023) Intervjuud viiakse läbi paarisintervjuudena, kuna nii tunnevad intervjueritavad ennast vabamalt ja nende jutt on usaldusväärsem (Hirsjärvi *et al.* 2010, lk 197). Samuti on intervjuu läbiviijal võimalik koguda rohkem informatsiooni, kuna intervjueritakse korraga kahte inimest (Hirsjärvi *et al.* 2010, lk 197).

Andmeanalüüsi meetodina kasutab autor kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille põhjal on võimalik keskenduda keele ja seeläbi teksti eripäradele ja tunnustele, mille järel on omakorda võimalik analüüsida teksti ning ridade vahele peidetud tähendusi (Hsieh & Shannon, 2005, p. 1278). Kalmus (*et al.*, 2015) sõnastab kvalitatiivse sisuanalüüsi järgnevalt: „Kvalitatiivne sisuanalüüs on kommunikatiivset konteksti arvestav, intensiivne ja võrdlemisi paindlik tekstianalüüs, milles järgitakse süstemaatilisi reegleid tekstide sisu ja tähenduste kodeerimiseks“.

Lõputöö valimiks on mugavusvalim. Mugavusvalimi puhul valib autor intervjueritavad ise, valitakse autori jaoks või soovivad intervjueritavad ise intervjuus osaleda (Stratton, 2021). Intervjueritavad valis intervjuerijale iga prefektuuri relvalubade grupijuht oma teadmiste põhjal iga intervjueritava suhtes.

Kokku intervjueriti PPA-siseselt kümme menetlejat, kellest kaks töötab Põhja prefektuuris, kaks Lõuna prefektuuris, kaks Ida prefektuuris ja neli Lääne prefektuuris. Kümnest töötajast seitsmega oli intervjueritaval võimalus suhelda personaalselt, kolme intervjueritavaga tuli intervjueritaval suhelda kas telefoni teel või kasutades programmi Microsoft Teams. Neli menetlejat tõid intervjuudes välja oma ees- ja perekonnanime, töökoha ning ametistaaži. Kuus intervjueritavat tõid välja ainult enda tööstaaži, soovides sellega jääda anonüümseks vastuste andmisel. Sellegipoolest on ka intervjueritavad 1-6 menetlejad.

Tabel 3. Intervjueritavate nimed, ametistaaž, intervjuu kuupäev ja intervjuu pikkus (autori koostatud).

Tabel eemaldatud tööst autori poolt tulenevalt PPA otsusega nr 1.1-14/31-3 28.02.2022 (vt täies mahus tööd).

Intervjuu alguses tutvustas töö autor ennast intervjueritavatele, fikseeris kuupäeva ja kellaaja, millal intervjuu läbi viiakse. Seejärel tutvustati oma tööd, selle eesmärki ning juhendajaid. Järgnevalt küsiti intervjueritavatelt, kas nad soovivad jääda anonüümseks või osaleda intervjuus nimeliselt. Veel küsiti intervjueritavatelt nende ametikogemust nii PPA-s kui

menetlejana. Intervjuude keskmine pikkus oli 41,5 minutit. Kõik intervjuud salvestati digitaalselt, mis hiljem transkribeeriti sõna-sõnalt, kasutades Microsoft Word transkribeerimisprogrammi. Intervjueeritavate keskmine ametikogemus menetlejana oli 6 aastat.

2.2 Ekspertintervjuude tulemused

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt, kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet (vt täies mahus tööd).

2.3 Kokkuvõttev analüüs ja muudatusettepanekud

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt, kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet (vt täies mahus tööd).

KOKKUVÕTE

Lõputöö aktuaalsus tuleneb erinevatest relvaga seotud juhtumitest, mis leidsid aset aastatel 2011, 2020. ja 2021, veel on lõputööga seotud teemasid käsitletud Small Arms Survey poolt korraldatud uuringus ja „Siseturvalisuse programm 2023-2026“ programmi raames. Lisaks ei ole varasemalt relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamist lõputööna Sisekaitseakadeemias käsitletud. Lõputöö uurimisküsimus püstitati küsimusega, kuidas tõhustada relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamist? Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada relvaloa taotlemise eluviisi ja käitumise hindamise kitsaskohti ja pakkuda välja parendusettepanekuid.

Lõputöö eesmärgi täitmiseks kasutati kvalitatiivset empiirilist uuringut. Andmekogumismeetodina kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuusid, mille käigus viidi läbi paarisintervjuu kümne Eestis töötava menetlejaga. Menetlejate keskmine ametistaaž oli kuus aastat ning kõige vähema üldise staažiga intervjuueeritav oli seitsemeaastase kogemusega PPA-s. Andmeanalüüsimeetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Lõputöö valimiks oli mugavusvalim, kuna intervjuueeritavad valis iga relvagrupi grupijuht vastavalt oma äranägemisele. Seitsme intervjuueeritavaga viidi intervjuu läbi silmast-silma ning kolme intervjuueeritavaga oli olude sunnil autor sunnitud kas telefonitsi suhtlema või kasutama programmi Microsoft Teams.

Teoreetilises osas otsiti informatsiooni selle kohta, kuidas väljastatakse relvalube erinevates välisriikides ning võrdles seda Eesti seadusandlusega. Veel uuriti, kuidas hinnatakse erinevates riikides taotleja eluviisi ja käitumist. Teoreetilises osas saadud informatsiooni kohaselt käib USA-s relvalubade väljastamine igas osariigis erinevalt, kuid see-eest Euroopa riikides (Inglismaa ja Soome) on relvaloa väljastamine sarnane Eestiga ning ka eluviisi ja käitumist hindavad riigid sarnaselt. Euroopa riikides (Inglismaal ja Soomes) sooritatakse taustakontroll taotleja puhul, hinnatakse tema vaimset tervist ning analüüsitakse relva omamise põhjust. Relva omamise põhjust ei nõuta aga USA Texase ja California osariigis.

Lõik eemaldatud tööst autori poolt, kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet (vt täies mahus tööd).

SUMMARY

The task of the thesis was to find out how to improve the assessment of the lifestyle and behavior of the applicant for a weapons permit. The aim of this thesis was to enhance the process of assessing the lifestyle and behavior of the applicant for a weapons permit.

This thesis consists of two parts – theoretical and empirical part. In theoretical part, author investigated, how do different foreign countries issue their weapons permit and under what circumstances. Author studied four countries, which were the United States (specifically Texas, California and New York state), Great Britain, Finland and Estonia. After that, author investigated, how different the issuing methods are compared to Estonia and other countries, that were mentioned earlier. To sum up theoretical part, it was found out, that European countries issue their weapons permit likely, however, the United States of America issues their weapons permit differently, for example, in some state there is no need of weapons permit at all to own a gun.

In empirical part, semi-structured expert interviews were carried out amongst ten weapons license officers, who all work in different prefectures around Estonia. The average length of service for weapons license officers was six years. The interviews were conducted in a couple interviews. Interviewees were asked a total of seven questions with some additional questions.

Section removed from work by author as it contains access-restricted information (see full work).

In total, six amendments were presented at the end of the empirical part of the thesis. The author hopes that it will be possible to make the assessment of lifestyle and behavior even more high-quality based on a specific thesis.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aselaki-info, 2015. *Miten hakea aselupaa?* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.aselaki.info/aselupa.html> [Kasutatud 12.04.2022].

Bryant, R. & Arditti, R., 2019. 'A wicked problem'? Risk assessment and decision-making when licensing possession and use of firearms in Greater London', *The Police Journal*, 92(3), pp. 203–220.

California Legislative Information, 2021a. *Penal code. Part 6. Control of Deadly Weapons [16000 – 34370]. Article 2. Firearm Safety Certificate [31645]*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=PEN§ionNum=31645 [Kasutatud 22.02.2023].

California Legislative Information, 2021b. *Penal code. Part 6. Control of Deadly Weapons [16000 – 34370]. Article 2. Grounds for Forfeiture of License [26815]*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?sectionNum=26815.&nodeTreePath=9.4.7.2.2&lawCode=PEN [Kasutatud 22.02.2023].

California Legislative Information, 2021c. *Penal code. Part 6. Control of Deadly Weapons [16000-34370]. Article 3. Submission of Fees and Firearm Purchaser Information to the Department of Justice [28220]*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=PEN§ionNum=28220 [Kasutatud 22.02.2023].

California Legislative Information, 2021d. *Penal code. Part 6. Control of Deadly Weapons [16000-34370]. Division 2. Firearm safety devices, gun safes, and related warnings [23635]*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=PEN§ionNum=23635. [Kasutatud 22.02.2023].

California Legislative Information, 2021e. *Welfare and Institutions Code. Division 8. Miscellaneous [8050-8266]. Chapter 3. Firearms [8103]*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displaySection.xhtml?lawCode=WIC§ionNum=8103. [Kasutatud 23.02.2023].

Clearcheck, 2022. *BACKGROUND CHECKS AND FIREARMS LICENSING*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://clearcheck.co.uk/background-checks-and-firearms-licensing/> [Kasutatud 04.05.2022].

Cole, K. D., 2016. Of Fear and Freedom: A Personal View of Gun Rights and Gun Regulation, *Torch*, 89(3), pp. 2–5.

Cooper, T. L., 2017. Are Unlimited Gun Rights Constitutionally Protected?, *Public Integrity*, 19(2), pp. 101-103.

Cropley, A., 2023. Introduction to Qualitative Research Methods: A practice-oriented introduction. *Bucharest: Editura Intaglio*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.researchgate.net/publication/285471178> Qualitative Research Methods A Practice-Oriented Introduction [Kasutatud 08.04 2023].

Denzin, N., K., & Lincoln, Y., S., 2005. The Sage Handbook of Qualitative Research (3rd edition). *London: Sage*.

DePalo, A. C., 2013. The Doctor Will See You Now: An Argument for Amending the Licensing Process for Handguns in New York City', *Touro Law Review*, 29(3), pp. 867–902.

European Commission, 2014. *Evaluation of the Firearms Directive*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.sipri.org/sites/default/files/2016-03/DG-ENTR_Evaluation-of-the-Firearms-Directive_Final-Report_final-1.pdf [Kasutatud 08.05.2022].

Finlex, 1998. *Ampuma-aselaki*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980001#L1P2> [Kasutatud 03.04.2022].

Fisher, C. E. *et al.*, 2015. Restoration of Firearm Rights in New York, *Behavioral Sciences & the Law*, 33(2/3), pp. 334–345.

Flick, U., 2009. An Introduction to Qualitative Research. London, California, New Dehli, Singapore: *SAGE Publications Ltd*.

Fortunato, D., 2015. Can Easing Concealed Carry Deter Crime?*, *Social Science Quarterly (Wiley-Blackwell)*, 96(4), pp. 1071-1085.

Frey, A., & Kirk, D. S., 2021. The Impact of Mass Shootings on Attitudes toward Gun Restrictions. *Socius*, 7.

Giffords, 2021. *Annual gun law scorecard*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://giffords.org/lawcenter/resources/scorecard/> [Kasutatud 19.03.2023].

Gun Violence Archive, 2021. *Number of deaths in 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gunviolencearchive.org/query/14c00d51-0b8d-4dd6-a71e-0caa61f54155/map?year=2021> [Kasutatud 16.01.2022].

Government of United Kingdom, 2021. *Guide on firearms licensing law (accessible version)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gov.uk/government/publications/firearms-law-guidance-to-the-police-2012/guide-on-firearms-licensing-law-accessible-version#chapter-14-permits> [Kasutatud 04.01.2022].

Hill, T. D., Dowd-Arrow, B., Burdette, A. M., Warner, T., D., 2020. Gun Ownership and Life Satisfaction in the United States, *Social Science Quarterly (Wiley-Blackwell)*, 101(5), pp. 2121-2136.

Hill, T. D., Dowd-Arrow, B., Burdette, A.M., 2019. Gun ownership and Fear, *SSM - Population Health*, 8.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Kirjastus Medicina.

Home Office, 2021. *Statutory guidance for chief officers of police on firearms licensing (accessible version)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gov.uk/government/publications/statutory-guidance-for-police-on-firearms-licensing/statutory-guidance-for-chief-officers-of-police-on-firearms-licensing-accessible-version-from-1-november-2021> [Kasutatud 02.04.2022].

Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E., 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis, *Qualitative Health Research*, 15(9), pp. 1277–1288.

- Hämäläinen, J., 2018. *Aselupahaastattelu ja sen toteuttaminen Jyväskylän lupavalvontayksikössä. Lõputöö*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu
- Jacobs, J. B. & Fuhr, Z. A., 2016. Universal Background Checking--New York's Safe Act', *Albany Law Review*, 79(4), pp. 1327-1354.
- Johnson, B., & Christensen, L., 2012. Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches. *London: Sage*.
- Johnson, N. J., 2017. Lawful Gun Carriers (Police and Armed Citizens): License, Escalation, and Race', *Law & Contemporary Problems*, 80(2), pp. 209–231.
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M., 2015. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 10.04.2023].
- Kopel, D. B., 2016. Background Checks for Firearms Sales and Loans: Law, History, and Policy', *Harvard Journal on Legislation*, 53(1), pp. 303-367.
- Limbak, K., 2017. *Poliseiametnike teadlikkus radikaliseerumisest. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Lu, Y. & Temple, J. R., 2020. Gun access, ownership, gun-related experiences, and substance use in young adults: a latent class analysis', *American Journal of Drug & Alcohol Abuse*, 46(3), pp. 333-339.
- M.T. kriminaalasi karistusseadustiku § 114 lg 1 p 2, 3, 6 ja § 418 lg 1 järgi (2022) 1-20-8538/129*.
- Masters, J., 2021. *U.S. Gun Policy: Global Comparisons*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-gun-policy-global-comparisons#chapter-title-0-7> [Kasutatud 07.12.2021].
- Mortimer, A. M., 2020. "Guns and psychiatry: what psychiatrists need to know," *BJPsych Advances*. *Cambridge University Press*, 26(1), pp. 41–47.
- Mueller, D. G. & Frandsen, R., 2017. Trends in firearm background check applications and denials. *Journal of Public Affairs*, 17(3), p. 1-8.
- Naghavi, M., 2018. Global mortality from firearms, 1990-2016, *JAMA*, 320(8), pp. 792–814.

National Vital Statistics System, 2018. *Deaths: Final Data for 2016*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr67/nvsr67_05.pdf [Kasutatud 03.12.2021].

New York State, 2021. *Apply for a Firearms License*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ny.gov/services/how-obtain-firearms-license> [Kasutatud 04.01.2022].

Ojavee, E., 2016. *Anglo-Ameerika õigussüsteemil põhinev õigusemõistmine ja selle elementide rakendamise võimalikkus Eesti kohtupraktikas. Lõputöö*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Tallinna Kolledž.

Pappel, E., 2013. *Relvasoetamisloa, relvaloa väljastamise alused, järelkontroll ning kaalutusõiguse rakendamine relvalubade peatamisel lähtuvalt Riigikohtu lahenditest. Lõputöö*. Muraste: Sisekaitseakadeemia.

Patton, M., 1990. *Qualitative evaluation and research methods* (pp. 169-186). Beverly Hills, CA: Sage

Pedask, J., 2007. *Tulirelv enese ja vara kaitse vahendina. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Poliisi, 2022. *Hae aselupaa*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://poliisi.fi/hae-aselupaa> [Kasutatud 03.04.2022].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2021a. *Füüsilise isiku relvadega seotud lubade taotluste menetlemise ja loa omaja üle järelevalve teostamise juhend*. [Võrgumaterjal leitav PPA Siseveebist] Leitav: portaal.sim.sise/oho/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc={6c8174f2-3442-4de4-b497-789275c24d32}&action=default [Kasutatud 13.01.2022].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2021b. *Relvaluba*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/relvaluba-fueuesilisele-isikule/relvaluba> [Kasutatud 16.10.2021].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2023. *Relvasoetamisluba*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/juhend/relvaluba-fueuesilisele-isikule/relvasoetamisluba> [Kasutatud 20.03.2023].

PopulationU, 2021. *Texas population*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.populationu.com/us/texas-population> [Kasutatud 17.01.2022].

Raamat, R., 2012. *Tsiviilrelva omandamine Eestis. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Ranne, R., 2011. *Drambjani saladused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=eestiekspress20110915.1.12&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-----> [Kasutatud 05.04.2023].

Relvaseadus, 2001. RT I, 03.07.2020, 4.

Relvaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus (2023) RT I, 14.03.2023, 21

Salomonsen, J., 2015. Graced Life After All? Terrorism and Theology on July 22, 2011, *Dialog: A Journal of Theology*, 54(3), pp. 249–259.

Salvet, S., 2023. *Teabenõue PPA-le. Teabenõue*. Tallinn: Politsei- ja Piirivalveamet

Shootinguk, 2020. *How to get a firearm certificate*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.shootinguk.co.uk/shooting/start-shooting/get-firearm-certificate-39303> [Kasutatud 16.01.2022].

Siseministeerium, 2023. *Programm „Siseturvalisus 2023-2026“*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://kapo.ee/sites/default/files/content_page_attachments/Programm%20%20E2%80%9ESiseturvalisus%202023%E2%80%932026%E2%80%9C_0.pdf [Kasutatud 20.03.2023].

Siseminister, 2015. *Relvaeksami nõuded ja läbiviimise kord ning soetamisloa ja relvaloandmise kord. Määrus*. RT I, 24.03.2023, 6

Small Arms Survey, 2017. *Estimating Global Civilian Held Firearms Numbers*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP-Civilian-Firearms-Numbers.pdf> [Kasutatud 12.04.2022].

Small Arms Survey, 2022. *Global Violent Deaths (GVD)*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.smallarmssurvey.org%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2FSmallArmsSurvey_GlobalViolentDeaths_2020.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK [Kasutatud 19.12.2022].

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2008. *LÄÄKÄRINTODISTUS AMPUMA-ASELUPAA VARTEN*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://stm.fi/documents/1271139/1367411/L%C3%A4%C3%A4k%C3%A4rintodistus+ampuma-aselupaa+varten.pdf/a20a5c89-d39f-48ef-86e9-31b15167e193/L%C3%A4%C3%A4k%C3%A4rintodistus+ampuma-aselupaa+varten.pdf>

[Kasutatud 03.04.2022].

Statistikaamet, 2023. Rahvaarv. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/rahvastik/rahvaarv> [Kasutatud 11.05.2022].

Stephenson, C., 2018. *Bearing Arms: What it Takes to Buy a Gun in California*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pepperdine-graphic.com/bearing-arms-what-it-takes-to-buy-a-gun-in-california/> [Kasutatud 22.02.2023].

Stratton, S. J., 2021. Population Research: Convenience Sampling Strategies. *Prehospital and Disaster Medicine*. Cambridge University Press, 36(4), pp. 373–374.

Suomi, 2020. *Ampuma-aseluvat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.suomi.fi/palvelut/ampuma-aseluvat-poliisi/c678dd3e-21ee-4206-87d3-eff9afbb0963> [Kasutatud 04.03.2022].

Tammai, K., 2011. *Kaitseministeeriumis 11.08.2011 juhtunu kokkuvõte*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://kapo.ee/et/content/kaitseministeeriumis-11082011-juhtunu-kokkuv%C3%B5te/> [Kasutatud 05.04.2023].

Teise põlvkonna Schengeni infosüsteemi (SIS II) SIRENE käsiraamat ja muud rakendusmeetmed (2017) EL 2017/1528

Texas Department of Public Safety, 2020. *Active License/Certified Instructor Counts As of December 31, 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.dps.texas.gov/sites/default/files/documents/rsd/lrc/reports/actlicandinstr/activelicandinstr2020.pdf> [Kasutatud 17.01.2022].

Texas Department of Public Safety Austin, 2021. *Texas License to Carry a Handgun Statute & Selected Laws* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.dps.texas.gov/internetforms/Forms/LTC-16.pdf> [Kasutatud 04.11.2022].

Texas State Law Library, 2021. *2021 Unlicensed Carry Law*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://guides.sll.texas.gov/gun-laws/license-to-carry> [Kasutatud 16.01.2022].

Vabariigi Valitsus, 2015. *Soetamisloa ja relvaloa taotleja tervisekontrolli kord, loa andmist välistavate tervisehäirete loetelu ning tervisetõendi sisu ja vormi nõuded*. Määrus. RT I, 26.03.2015, 12

Worldometer, 2022. *United States Population*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.worldometers.info/world-population/us-population/> [Kasutatud 17.01.2022].

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/ettekavatsetud_valim.html [Kasutatud 07.12.2021].

Viidatud allikate loetelust on eemaldatud kaks viidet, kus olid välja toodud intervjueeritavate nimed. Viited eemaldatud tulenevalt PPA otsusest nr 1.1-14/31-3 28.02.2022 (vt täies mahus tööd).

TABELID JA JOONISED

Tabel 1. 2020. aasta vägivallakuriteod, kuritegude koefitsentaruud, tulirelvade surmade arvuud ning tulirelvasurmade koefitsentaruud (Small Arms Survey, 2022; autori koostatud)

Tabel 2. Relvaloa väljastamisprotsesside nõudmised eririikides (California Legislative Information, 2021b; California Legislative Information, 2021e; Home Office, 2021; Hämäläinen, 2018, lk 31-32; Poliisi, 2022; Politsei- ja Piirivalveamet, 2021a; Siseminister, 2015; Texas Department of Public Safety Austin, 2021; autori koostatud).

Tabel 3. Intervjueeritavate nimed, ametistaaž, intervjuu kuupäev ja intervjuu pikkus (autori koostatud).

Tabel 4. Uurimusküsimused ja kategooriad (autori koostatud)

Tabel 5. Välisriikides relvaloa taotlemine intervjueeritavate vastuste põhjal (autori koostatud)

Tabel 6. Tõendite kogumine relvaloa taotleja kohta intervjueeritavate vastuste põhjal (autori koostatud)

Tabel 7. Relvaloa taotleja eluviisi ja käitumise hindamise tugevused ja nõrkused (autori koostatud)

Tabel 8. Intervjueeritavate vastused eluviisi ja käitumise hindamise muutmise kohalt (autori koostatud)

Joonis 1. Relvaloa väljastamise protsess Eestis (Politsei- ja Piirivalveamet, 2021b; autori koostatud)

LISA 1 Intervjuu küsimused

1. Missugune on hetkel Teie hinnang relvaseadusele?

-Mida arvate hetkel relvade arvust Eestis, relvaomanike arvust, kas liiga palju või vähe on Eestis relvi?

2. Kui palju olete Teie kursis, kuidas käib välisriikides relvaloa väljastamise protsess, nt Ameerikas, Soomes, Inglismaal?

-Milline on rahvusvaheline praktika relvaloa taotlemisel, mida saaks rakendada ka Eestis?

3. Milliseid tõendeid kogute Teie relvaloa taotlejatelt? Kuidas Te seda teete?

-Kas Teil on mõttes mõni uurimistegevus või protsess, mida hetkel ei rakendata, kuid mida võiks kindlasti tulevikus rakendada? Või mõni selline töömeetod või eelis, näiteks teiste prefektuuride ees või prefektuurisiseselt, mida teised ei pruugi kasutada või kasutavad vähem?

4. Millised on praeguse hetkeseisuga eluviisi ja käitumise protsessi hindamise tugevused ja nõrkused?

5. Kas ja kuidas parandada protsessi, milles kogutakse relvaloa taotleja kohta tõendeid tema eluviisi ja käitumise kohta?

6. Kas Teil on konkreetse teema kohta veel mingisuguseid tähelepanekuid teha?

LISA 2 Kategooriate ja koodide nimekiri

Lisa eemaldatud tööst autori poolt, kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet (vt täies mahus tööd).

